

TADEUSZ CHROBAK

UNIWERSALNO FILOZOFII A TRADYCJE NARODOWE

W kr gu do wiadcz e kultur słowia skich

W dniach 08-10 grudnia 1994 roku odbyła si w Rzeszowie i Ła cucie konferencja naukowa zatytułowana *Uniwersalno filozofii a tradycje narodowe. W kr gu do wiadcz e kultur słowia skich*. Konferencj zorganizowały Zakład Filozofii i Zakład Bada Wschodnich Wydziału Socjologiczno-Historycznego Wy szej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie oraz Polskie Towarzystwo Religioznawcze. Zamierzeniem organizatorów było nadanie konferencji charakteru interdyscyplinarnego, ze wzgl du na wzrastaj ce obecnie zainteresowanie wielu rodowisk naukowych problematyk wschodni . St d te w konferencji uczestniczyli filozofowie, religioznawcy, socjologowie i entnolodzy, politolodzy, historycy i historycy idei oraz historycy wychowania. W pracach konferencji brali udział naukowcy z wi kszo ci o rodków akademickich.

W ramach konferencji została zorganizowana, ciesz ca si znacznym zainteresowaniem uczestników, go ci i mass mediów, wystawa przegl dowa zatytułowana *Polsko — Czeskie Dni Kultury Chrze cija skiej Nowa Ruda—Broumow. Przegl d faktów i wydarze* . Komisarzem tej no nej informacyjnie wystawy był Radosław S. Czarnecki z Wrocławia (PTR).

W pierwszym dniu konferencji (czwartek) jej uczestnicy w ramach spotkania towarzyskiego mieli mo liwo wymiany pogl dów z władzami uczelni i przedstawicielami lokalnych władz samorz dowych na interesuj ce obie strony tematy. W drugim dniu konferencji (pi tek) zwiedzono Muzeum Wn trz w Ła cucie, a w Zameczku Romantycznym dr Kazimierz Surowiec, wojewoda rzeszowski, przedstawił referat na temat: *Idee, mity i rzeczywisto Euroregionu Karpackiego*. Wyst pienie to wywołało zasadne w tpliwo ci, co do mo liwo ci powodzenia inicjatywy omówionej w referacie. Dyskutanci zwracali uwag mi dzy innymi na historyczne zaszło ci jak i współczesne problemy, trudne do rozwi zania. Nie bez znaczenia s te uprzedzenia wyst puj ce mi dzy s siaduj cymi ze sob społeczno ciami narodowymi ró nych pa stw. Wielu uczestników zadeklarowało te gotowo prowadzenia bada nad problemami, które znajduj si w kr gu zainteresowa Euroregionu Karpackiego.

Uczestnicy konferencji obradowali na dwóch posiedzeniach plenarnych i w dwóch sekcjach: *Filozofia — Naród — Kultura* oraz *Religia — Naród — Społeczno ci lokalne*. W sekcjach odbyły si cztery posiedzenia. Otwarcia konferencji dokonali: rektor WSP oraz prof. Zbigniew Stachowski (PTR). Pod adresem orga-

nizatorów telegramy z życzeniami warto ciowych wyników obrad dla uczestników konferencji przesłali mi dzy innymi: prof. Czesław Głombik (U), ks. prof. Tadeusz lipko (WF TJ). ks. prof. Mieczysław Luba ski (ATK), dr Ryszard Banajski (SE PTR), dr Iwona Kabziska (IAE PAN).

Pierwszej sesji plenarnej (czwartek) przewodniczył prof. Jerzy Chłopecki (WSP Rzeszów). Na wst pie prof. Andrzej Zachariasz (WSP Rzeszów) wygłosił referat pt. *Uniwersalno filozofii a tradycje narodowe*. Autor rozpoc ł swoje wyst pienie od analizy kwestii definicyjnych poj filozofia, uniwersalno i tradycja, próbuj c odpowiedzie na pytanie o zwi zki pomi dzy ogólnoci sformułowa filozoficznych, a j zykiem i kultur narodow . Zwracaj c uwag na fakt, e my l filozoficzna jest form racjonalizacji i u wiadamiania przez jednostki to samo ci narodowej uznał, e kształtowanie si my lenia filozoficznego w ramach j zyka narodowego (j zyków narodowych) prowadzi do partykularyzacji my lenia filozoficznego. Jednocze nie jednak, my lenie filozoficzne jest warunkiem uniwersalizacji my lenia narodowego, a poprzez to równie uniwersalizacji warto ci kultury narodowej.

W kolejnym referacie prof. Zbigniew Stachowski, zatytułowanym *Miejsce narodów słowia skich w nauczaniu Jana Pawła II. Mi dzy katolick uniwersalno ci , a słowia sk regionalno ci* , zwrócił uwag , e wybór Karola Wojtyły na papie a nobilitował słowia szczyzn w ród narodów chrze cija skich. Stwierdzaj c, e Wojtyjska wersja teologii narodów słowia skich charakteryzuje si ciłym zwi zkiem z chrystologią , zwrócił tak e uwag na jej powi zania z teologią kultury. Uwypuklił w tym kontek cie rol „inkulturacji” jako procesu polegaj cego na respektowaniu ró norodno ci kultur, przy jednoczesnym realizowaniu jedno ci kultury chrze cija skiej. Jednym ze znac zych aspektów koncepcji inkulturacji jest potrzeba ewangelizacji i katechizacji krajów postkomunistycznych, w którym to procesie wa ne zadanie dla Ko cioła katolickiego w Polsce przewidział Jan Paweł II.

Prof. Władysław M. Grabski (IH) wygłosił referat, którego współautorem był prof. Edward J. Pałyga (IH), zatytułowany *Słowia skie tradycje narodowe w procesie integracji europejskiej*. Autorzy stwierdzili, e przemiany zachodz ce w Europie nale y bada zarówno w mikro- jak i makroskali. Nawi zuj c do koncepcji „Europy ojczyzn” Charlesa de Gaulle’a, europeizmu Willy Bradta, jak te Aleksandra Soł enicyna syntezy dziejów słowia szczyzny dokonanej w ramach tzw. długiej historii narodów słowia skich, oraz Borysa Jelcyna koncepcji „wspólnoty pa stw słowia skich” stwierdzili, e spór o tradycje słowia skie „najmłodszych z Ariów” zmusza do uwzgl dnienia pozytywnych i negatywnych opinii w tej sprawie. Zajmuj c si ró nymi modelami słowia skiej tradycji narodowej, zwrócili uwag na fakt, e słowia szczyzna, otwieraj c si na etos ogólnoeuropejski afirmuj cy indywidualizm, równocze nie nie rezygnuje z podkre lania tego, co bohaterskie, wielkie, autentyczne w słowia sko ci.

W nast pnym referacie, zatytułowanym *Od filozofii narodowej i regionalnej do transnacionalnej, transregionalnej i uniwersalistycznej*, prof. Wiesław Sztumski (U) zwrócił uwag , e refleksja i twórczo filozoficzna w coraz wy szym stopniu przełamuje ograniczenia kultur lokalnych. Autor, odwołuj c si do współczesnych osi gni w zakresie masowej komunikacji, uznał, e o filozofii narodowej (np. słowackiej), regionalnej (np. słowia skiej) nale y raczej mówi w odniesieniu do

przeszło ci. Natomiast post pu j cy proces rozbudowy społecze stwa zintegrowanego (np. wspólnota europejska) oraz post p technologii i techniki informatycznej przełamuje lokalne ograniczenia w twórczo ci filozoficznej. Stwierdził ponadto, e miernikiem warto ci refleksji i twórczo ci w filozofii staje si stopie jej ogólnoludzkiego i uniwersalnego charakteru.

Prof Jan Szmyd (WSP Kraków) w referacie *Polski charakter narodowy a filozofia*, nawi zuj c do ró nych my licieli i orientacji teoretycznych, pod j prób okrelenia tre ciowej zawarto ci polskiego charakteru narodowego. Analizuj c zawarto tre ciow tego poj cia, uj j go jako fakt psycho-społeczny i kulturowy, wskazuj c na pola styczne mi dzy charakterem narodowym a filozofii . Zdaniem autora, badania polskiego charakteru narodowego obejmuj swym zakresem dziedzin ze sfery my lenia, odczuwania i zachowania zbiorowego oraz subtelných powi za mi dzy tymi obszarami, które nie zostały jeszcze w zupełnie ci wyja nione w ramach refleksji filozoficznej, a mog przynie wiele interesuj cych rezultatów. Zdaniem autora, pole badawcze wyznaczone przez kategori *charakter narodowy* mo e wzbogaci zarówno wiedz społeczn , jak i filozoficzn o narodzie polskim.

Referaty pierwszej sesji plenarnej wywołały znaczny rezonans w ród uczestników konferencji, co ujawniło si w o ywionej dyskusji i rozmowach kularowych. Zwrócono uwag , e organizatorzy przeznaczyci zbyt mało czasu na dyskusje.

Drugim obradom plenarnym, dyskusji i sprawozdaniom z obrad w sekcjach, w ostatnim dniu konferencji (sobota) przewodniczył prof. Zbigniew Pucek (WSP Rzeszów). Wygłoszono dwa referaty. Prof. Daniel Markowski (WSP Rzeszów) przedstawił referat pt. *wiadomo narodowa a wiadomo pa stwowa w tworzącym si społecze stwie konsumpcyjnym*. Autor swoje wyst pienie rozpoc j od omówienia warunków, które pozwalaj identyfikowa naród w ten sposób, e jest on zbiorowo ci postrzegany jako ró na — w stosunku do innych zbiorowo ci narodowych. Zwracaj c uwag na rozbie no ci mi dzy stanem wiadomo ci narodowej a stanem wiadomo ci pa stwowej, stwierdził m. in., e modelowy system socjalizmu stworzył sztuczne formy artykulacji interesów grupowych lub uniemo liwiał ich wyra enie. St d te rewolucj jesieni 1989 uznał za rewolucj konsumentów, których potrzeby nie były zaspokajane. Przeprowadzaj c analiz wzorów społecze stwa konsumpcyjnego stwierdził, e wzory sukcesu indywidualnego okazały si bardziej efektywne i atrakcyjniejsze w stosunku do idei powszechnej sprawiedliwoci i równoci w ubóstwie. Omawiaj c d enia do zrealizowania modelu społecze stwa konsumpcyjnego w pa stwach postkomunistycznych stwierdził, e temu modelowi przeciwwstawiaj si ruchy ekologiczne oparte naracjonalnych podstawach oraz doktryny religijne i grupy skrajnie lewicowe odwołuj ce si do wzorów innych ni wzory indywidualnego sukcesu.

W kolejnym referacie prof. Eugeniusz Górski (IFiS PAN), pt. *Filozofia w kr gu kultur słowia skich a filozofia latynoameryka ska*, zwrócił uwag na licne podobie stwa, jakie zachodz mi dzy my l społeczo-filozoficzn powstał w kr gu kultur słowia skich, a refleksj uprawian w krajach Ameryki Łaci skiej. Autor stwierdził, e w obu tych biednych rejonach wiata my l filozoficzna kładła du y nacisk na kwestie społeczne, etyczne, edukacyjne i historiozoficzne. Zwracaj c uwag na istnienie ró nice w zakresie rozwoju my li filozoficznej podkre lił, e

w krajach słowiańskich i Ameryce Łacińskiej jak te Stanach Zjednoczonych i Japonii, filozofia zajmuje pozycję peryferyjną. Centrum myśli filozoficznej od kilku już wieków znajduje się w krajach Europy Zachodniej. Jakkolwiek filozofia w krajach słowiańskich i latynoamerykańskich, generalnie rzecz biorąc, jest zależna i wtórna w stosunku do filozofii w Europie Zachodniej, to w zakresie refleksji dotyczącej religii jak te logiki, osiągnęła znaczną oryginalność.

Wystąpienia referentów wywołały wiele pytań, uwag i refleksji na temat stanu wiadomości społecznej w ogóle, jak też w krajach słowiańskich.

W drugiej części sobotniej sesji plenarnej, kierownicy sekcji przedstawili sprawozdania z prac w sekcjach. Sekcję *Filozofia — Naród—Kultura* kierował prof. Stefan Symotiuł (UMCS), zaś sekcję *Religia—Naród—Społeczność lokalna* prof. Zbigniew Stachowski.

Prof. Stefan Symotiuł w syntetycznym skrócie przedstawił przebieg prac sekcji, podkreślając jej wysoki poziom merytoryczny. W szczególności zwrócił uwagę na komunikat prof. Stanisława Jedynaka (UMCS) zatytułowany *Filozofowie słowiańscy w wiatowych encyklopediach i słownikach filozoficznych*, który wykazał, że znajomość filozofii słowiańskiej jest raczej niewielka, a szereg słowników i encyklopedii filozoficznych zawiera rażące przeoczenia, błędy i brak znajomości przedmiotu. Prof. Stefan Symotiuł zwrócił również uwagę, że wystąpienia prof. Józefa Baki (U), prof. Henryka Pisarka (UWr.), prof. Zbigniewa Pucka, dr Olega Semaka (FU SAV), dr Stanisława Janeczka (KUL), dr Piotra Górskiego (AGH), dr Romana Odęgi (AE we Wrocławiu), wniosły wiele nowych i interesujących treści dotyczących stanu filozofii w Polsce i w krajach słowiańskich. W podsumowaniu kierownik sekcji *Filozofia — Naród — Kultura* stwierdził, że obrady tej sekcji stanowią raczej otwarcie dyskusji na temat stanu filozofii w krajach słowiańskich, a nie jej zakończenie. W ramach tej sekcji wygłoszono jedenaście referatów i komunikatów.

Prof. Zbigniew Stachowski, kierujący pracami sekcji *Religia—Naród—Społeczność lokalna*, w sprawozdaniu z prac sekcji wyraził przekonanie, że w związku z różnorodnymi tematycznymi wystąpieniami, dokonanie podsumowania i oceny byłoby rzecz wręcz karkołomną. W miejsce tego zwrócił uwagę na te referaty, które wywołały szczególne zainteresowanie i dyskusję. Były to: wystąpienie prof. Andrzeja Andrusiewicza (WSP Rzeszów), który wygłosił referat pt. *Rosyjski mesjanizm religijny w XIX wieku*, oraz referat prof. Zbigniewa Drozdowicza (UAM) pt. *Filozofia życia i przeżycia przeciwko teogo katolika, urzędnika i akademika w dzisiejszej Polsce*, jak też sprawozdanie z badań dr Józefa Baniaka pt. *Postawy i działania parafialne katolików miejskich*. W sumie w ramach sekcji wysłuchano dziewięciu referatów i komunikatów.

W dyskusji nad sprawozdaniami podkreślono znaczenie tematyki badawczej, podjętej w ramach konferencji. Opinie uczestników konferencji były zgodne, co do zasadności kontynuowania i rozwijania dociekań nad filozofią i ruchami religijnymi w krajach słowiańskich. Z dużym zainteresowaniem spotkała się propozycja zgłoszona przez prof. Stanisława Jedynaka dotycząca opracowania i wydania *Słownika filozofów Europy rodowej i Wschodniej*, jako wspólnej pracy specjalistów z państw Europy rodowej i Wschodniej.

Refleksjami dotyczącymi przebiegu konferencji, jej merytorycznych osiągnięć i organizacji podzielili się m. in. prof. Ludmiła Łapińska (WSP Rzeszów), prof. Eugeniusz Górski i inni. Wyrażono przekonanie, że w możliwie krótkim czasie należy opublikować materiały z tej konferencji.

Z kronikarskiego obowiązku należy dodać, że konferencja została zorganizowana ze środków szeregu instytucji, w szczególności Komitetu Bada Naukowych, Polskiego Towarzystwa Religioznawczego, Instytutu Filozofii i Socjologii WSP, Fundacji Rozwoju Ośrodka Akademickiego—Rzeszów, Radia Rzeszów S. A., Van Pur S. A.

Wypada również zaznaczyć, że materiały konferencji zostały już wydane. Książka nosi tytuł *Filozofia i religia w kulturze narodów słowiańskich* (pod red. T. Chrobaka, Z. Stachowskiego. Wydawnictwo WSP, Rzeszów 1995, 310 s.). W publikacji pomieszczono również artykuły nadesłane na konferencję, które nie zostały wygłoszone z powodu absencji autorów. Natomiast referat prof. Tadeusza Kisielewskiego pt. *Idea solidarności słowiańskiej a problem konfliktu interesów narodowych i państwowych na przykładzie stosunków polsko-czeskich*, został opublikowany we „Frazie” 1995/8, a wystąpienie dr Olega Semaka z Bratysławy pt. „Człowiek z podziemia” Dostojewskiego jako filozof postmodernizmu — w 9 numerze „Frazy”.